

SPECIFICS OF INTERCULTURAL INTERACTION IN PEDAGOGICAL ACTIVITIES

Abstract: The paper discusses the theoretical assumptions about the pedagogical activities in the context of multiculturalism and internationalization. Within this affiliation, personal experience and background are also considered. In recent years the pedagogical work in a multicultural and multiethnic environment has been challenged constantly. On the one hand, it is the rapidly evolving globalization processes and the increasing need for the implementation of intercultural education, and on the other, the ignorance, misunderstanding and aggression between different ethnic groups, which is transmitted as a model of behavior in the educational environment. The modern educational environment is the place where one learns to accept the "other", to accept cultural differences and to enhance understanding and mutual respect.

Author information:

Ergidzhan Alinder-Ismailova

PhD

Faculty of Education

at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ alinder@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

pedagogical activities, multicultural environment, intercultural communication, identity, social and cultural communities

Педагогическата работата в мултикултурна и в мултиетническа среда е поставена пред сериозно изпитание през последните години. От едната страна, бързо развиващите се глобализационни процеси и все по-нарастващата необходимост от прилагане на интеркултурно образование и възпитание, а от другата – непознаването, неразбирането и агресията между отделните етнически групи, което се пренася като модел на поведение в образователната среда. Отдавна е отминало времето, когато основната (а дори и единствената) функция на педагогическата работа бе даването на знания. Съвременното образователно пространство е мястото, където научава приемането на “другия”, на културните различия, на разбирането и уважаването. Педагогическата комуникация се разглежда като специфична форма на взаимодействие между участниците в межкултурната комуникация в контекста на образователна среда.

Образователната среда и обучението отразяват процесите, протичащи и случващи се в обществото. Промяната се случва и в обществото, и в образователната среда, но процесите на промяна в обществото са по-динамични. Това е разбираемо, защото самата специфика на образователната система е такава, че в определена степен то е и се нуждае от „консервативност”, в смисъл на сравнителна устойчивост, поне дотолкова, доколкото да се проверят едни или други нововъведения. Новите условия налагат промяна в образователната система и кризата в нея е предизвикана от съжителство на стари и нови модели, а успехът би бил възможен чрез обучение, приспособено към изискванията на реалността.

Интеркултурното взаимодействие в педагогическата работа все повече се превръща в норма за съвременното образователно пространство. Съвместният живот и дейности на студенти и преподаватели от различни култури в мултикултурна среда изисква от преподавателя ясна позиция към проблемите на мултикултурността и възможностите за интеркултурно образование. В педагогическата работа е нужно да се създадат положителни и благоприятни отношения с всички обучаеми, да се стимулира тяхното личностно развитие и потенциал. Необходимо е да се създадат условия за положителен социален климат и за адекватна комуникация. Чувствителността към културните различия се изразява чрез гъвкавостта на прилаганите методи на обучение и възпитание.

Условията за успешна комуникация зависят най-вече от правилното изграждане на процеса на обучение, съобразен с културните и етнически особености на студентите и преподавателите, с националните, емоционалните и психологическите им характеристики. Важна е личността на преподавателя – неговото отношение и поведение, който умело да премахне натрапващите се различия. Добро взаимодействие се получава не при противопоставяне на различните култури и изтъкване на националните и етнически специфики, а при самото им съпоставяне.

Динамиката в педагогическата комуникация зависи от успешната адаптация и от развитието на знания, умения и придобиване на межкултурни компетенции за общуване. В ролята на водещ, преподавателят само посочва пътя, а самото му изграждане е дело на обучаващите се. При работа в интеркултурна среда студентите се абстрахират от житейската (етническата, културна или социална) среда чрез подходящо поставени задачи и умело подбрани дидактически средства и се ангажират с проблеми, чието разрешаване изисква компетентност и общуване със съответна терминология. Така те придобиват чувствителност, че са част от една общност, която има сходни проблеми – усвояване на учебни знания. От позицията на пасивен участник в педагогическия процес студентите влизат в нова роля – на активни и отговорни, творчески представящи се личности, интерпретиращи необходимата информация. Утвърждаването на система за обучение в толерантност и уважение между отделните представители от различните етноси изисква нови модели на обучение в образователната среда.

Педагогическата работата, която е насочена към развитие на елементите на интеркултурно общуване (включително междуетническо или межкултурно за учебни цели), предполага намиране и прилагане на методи и средства, адаптирани към особеностите на студентите и техните възможности:

- въвеждане на модел на толерантно общуване в екип
- обсъждане на проблеми по време на дискусии, с което да се стимулира всеки участник да говори повече
- затвърдяване на модела на сближаване в общуването чрез представяне и защита на общи проекти на групата (екипа).

Ефективната педагогическа работа със студентите изисква разбиране, уважение и отговорност към културата на етническата група, към която принадлежи студентът. Необходимо е съвременната педагогическа работа в контекста на интеркултурното взаимодействие да бъде обогатена с новаторски форми, методи и инструменти, както и с педагогически технологии. Интеркултурното образование може да се интегрира чрез предоставяне на резултативни образователни и възпитателни дейности на всеки етнос; чрез създаване на общности, в които всеки студент да бъде възприеман като равноценен; изграждане на среда на сътрудничество, чувствителна към културата, укрепваща съзнанието,

усъвършенстваща уменията, а различието е ценено и подкрепяно. (Бузов 2008: 46) Редица изследователи, сред които Бирам, изтъкват факта, че интеркултурната компетентност е образователна компетентност, формираща се в резултат на процес на комуникация между представители на различни култури. (Бирам 1998: 215)

По-голямата част от студентите, които попадат в мултикултурна образователна среда, не са достатъчно информирани за спецификите в културата, в езика, в поведението на другия. Ето защо, важен елемент от образователната дейност е межкултурната и междуличностна комуникация в новата образователна среда, която да изгради основните интеркултурни компетентности у обучаемите. Комуникацията се случва във формална и неформална среда между личности, носители на различни култури, със собствен езиков код, начини на поведение, ценности, обичаи и традиции. Личността се развива успешно именно в мултикултурна образователна среда, защото тази среда успява да мобилизира личностните качества, знания и умения и действа мотивиращо – емоционално и поведенчески. Педагогическата работа като понятие включва комплекс от действия, които могат да се идентифицират частично с понятието „образователна технология”. Образователните технологии са процесуалната страна на образователната дейност. Правят впечатление опитите за разграничаване на методи и технология. Най-често методът се тълкува като съвкупност от последователни състояния за постигане на определена цел, а технологията – като последователна, алгоритмична съвкупност от методи и техники (средства) за достигане до целта. (Дамянова 2009: 56)

Казано по друг начин – методът представя „пътя” за реализиране на целта, а цялостната организация на осъществяване на дейността, създаваща степен на структурираност, на регламентираност на процедурата по осъществяване на дейността, това е технологията. Технологията реализира и структурираните дейности „стъпка по стъпка”, от които е изграден процесът. Смята се, че не всяка последователност на действия, процедури за решение на дадена задача представлява технология, а технологията като процедура на решение следва да е обоснована. Това включва нейния замисъл, т.е. план във вид на проектиран начин за реализиране. Немалко автори изтъкват, че технологиите осигуряват качество на образователния процес. Те твърдят, че технологиите очертават пътя на решението, последователните стъпки, но за разлика от правилата и точните алгоритми може да се допусне в известна степен пригаждане, адаптация към конкретната ситуация, към конкретните условия, като това се отнася особено за тези в социалната сфера и образователната практика. Когато се прилага реално определена технология, е необходимо да се намира вариативно решение и реализация, пригодена в известна степен към собствения стил на дейност, към собствения стил мислене и към конкретната ситуация. Следва да се има предвид, че технологиите се въвеждат в образователната практика, за да се достигне в условията на всеобхващаща глобализация добро качество на образователния процес. Специалистите посочват, че осигуряването от технологията постигане на проектираната цел е индикатор за качество в образователния процес. В последните години се наблюдават тенденции в развитието на образованието, като се очертават няколко направления за търсене на желаното за момента качество на образованието. Твърди се, че едното направление на това търсене е свързано с модернизацията на образованието, а другото направление е т.нар. иновационен път на усъвършенстване на педагогическия процес. (Даскалова 2007: 15)

Така или иначе, педагогическата работа в контекста на интеркултурното взаимодействие предполага специфични иновационни решения. Постава се акцент върху въвеждането на иновационни решения, на родени в практиката нови, нестандартни решения, които да осигурят ефективност. В обобщение процесът на педагогическата работа в мултикултурна среда включва:

- ясно дефинирана и операционализирана цел;
- научни идеи, на които се опира;
- система от действия между учител и обучаеми;
- критерии за оценка на резултата;
- резултати.

От изложеното дотук следва, че за постигане на целта за сближаване на студенти от различни етнически групи е необходима конкретна образователна технология за ангажирането им в резултатна учебно-познавателна дейност. Интеркултурността предполага необходимост от позитивни контакти между групите и индивидите в обществото, в това число и в мултикултурната академична общност. За качествена педагогическа работа в контекста на интеркултурното взаимодействие днес е немислимо да се говори, без да се имат предвид иновациите в процеса на обучение. Даскалова определя два основни типа иновационни подходи към обучението в съвременната педагогика: иновации модернизации и иновации трансформации. Според нея целта на иновациите трансформации е преобразуване на традиционния учебен процес. Те са насочени към осигуряване на неговия изследователски характер, към организирането на трансформираща (творческа, търсеща, изследователска, откривателска) учебно-познавателна дейност. В основата на тези иновации е заложен търсещият подход към обучението, който е насочен преди всичко към развиване у обучавашите се на опит за самостоятелно откриване на нови знания и приложението им в нови условия за творческа дейност, в съчетание с изработването на ценностни ориентации. Авторът подчертава, че „иновационното обучение се разглежда като процес и резултат на такава учебна и образователна дейност, която стимулира внасянето на иновационни изменения в съществуващата култура и социална среда”. (Даскалова 2007: 16)

В съвременната психология и педагогика се говори за конструктивизъм, който е сравнително ново направление. Той е цялостен подход, основан на разбирането, че в процеса на познавателната дейност новите знания се свързват с предишния опит на индивида, т.е. ученето е не само процес на получаване, натрупване и преработване на информация, а е активно действие, при което личността конструира индивидуален познавателен образ на действителността. Социално-ролевите взаимодействия подпомагат реструктурирането на познавателните структури на отделния индивид. Дава се възможност на обучавашите да търсят решения на познавателни задачи в ситуации, близки до реалния живот. Конструктивистката педагогика изисква специални условия за обучение, при които обучавашите се да могат да си сътрудничат и помагат. Според Дамянова „конструктивисткият дизайн на ученето полага характера му като социален: обяснението на „моето” значение е винаги за другите, като в контекста сред „другите” не попада знаещият екзаминатор, а само тези, които са въввлечени в усилието да разберат”. Авторът смята, че тази „вписаност” на учещия в обществената среда го „изписва” от социалната му изолация. Според нея „конструктивизмът е убеден, че обучавашите се учат едни от други толкова, колкото и от преподавателя. И най-беглото описание на екипната работа не би пропуснало нейни преимущества, като развитие на уменията за „отговорна комуникация”, култивиране на съзнание за отговорност към общото дело и на толерантност към различието, социализация на личността чрез усвояване на различни роли в динамиката на смяната на екипите, в зависимост от спецификата на разработваните проекти...”. (Дамянова 2009: 61)

В спецификата на интеркултурното взаимодействие в педагогическата работа се включват формите на организация, методите и средствата на обучение, мотивацията, както и механизмите за измерване на постигнатите резултати в образователния процес. Според Роберт

Кеган това е групова организация на обучението, защото при нея членовете в групата са в голяма степен зависими един от друг, което от своя страна подпомага формирането на социални умения и в същото време учебното съдържание, което се използва, е предметно организирано. Според автора организацията на обучението би следвало да е по такъв начин, че ученето да стане социално значима дейност, а методите, които се използват, са познати: метод на проектите, дискусия, проблемно учене и др. (Кеган, 2001: 98)

Основните принципи на сътрудничество се определят както следва:

1. Паралелни интеракции – многостранно взаимодействие между учащите.
2. Лична отговорност – всеки учащ е необходимо да свърши определена работа и е отговорен за това.
3. Конструктивна взаимозависимост – създаване на такава организация, при която развитието на един член предполага развитие на другите, а успехът на групата е успех на всеки един член в нея.
4. Равно участие – разпределение на задачите според способностите.

При избора на форми и методи на обучение е нужно да се отчитат особеностите на учебното съдържание, методическите изисквания и потребностите на обучаващите се. Групата не е само емоционално-комуникативна общност, в която сплотеността е пряка проекция на количеството на връзките и контактите. Сближаването на членовете на дадена група е следствие на отношението между ценностните ориентации, мненията, нагласите на отделните членове към извършваната дейност. Видът дейност на групата е критерий за обособяването и формирането на едни или други взаимодействия в нея, което потвърждава необходимостта от разработване на образователни ресурси, които да допринесат за формирането на межкултурна компетентност, като в структурата на тези ресурси се включат когнитивни, оперативни и технологични, мотивационни, етични, културни, социални и поведенчески компоненти.

Взаимоотношенията в образователната среда са формални и неформални. Формалните отразяват начина, по който са организирани официалните и делови отношения, независимо какво е удовлетворението на членовете. Неформалната структура изразява взаимните симпатии и антипатии, привличанията и отблъскванията, които са на основата на личните предпочитания. Личните взаимоотношения се отличават с голяма динамика и играят важна роля в развитието на отделната личност. Неформалната структура на взаимоотношенията може да окаже голямо влияние върху формалната структура. Смята се, че колкото са по-малки различията между формалната и неформалната структура, толкова по-благоприятна е средата за решаване на проблемите, стоящи пред цялата група, и обратно – по-големите различия между тези структури могат да породят с по-голяма вероятност конфликти и напрежение. Пълно премахване на тези различия едва ли е не само възможно, но и необходимо. Необходимо е обаче разпознаването им и с подходяща методика да се регулират процесите по време на аудиторни (а и извънаудиторни) ситуации.

Интеркултурното взаимодействие в педагогическата работа позволява постигането на резултати с по-добра ефективност. Препоръчва се използването на групирането, за да се научат обучаващите се да усвояват заедно даден материал, а оттук – да съжителстват в малки групи. Смята се, че груповата дейност е препоръчителна и педагогически целесъобразна при следните условия:

1. Когато една задача е много тежка или един проблем е много сложен, за да се постигне целта само от един обучаващ се.

2. При конструиране на решения въз основа не само на обединяване на идеи, но и при „сблъсък“ на различни идеи.
3. При въвеждане на педагогически иновации.
4. Образоването на групи за учебна дейност допринася за сътворяването на специфична атмосфера, която се проектира върху учебния успех.
5. Групата може да се използва за проводник на промени, като активно ангажира членовете си в този процес.

Според Радев педагогическата работа при груповия процес на обучение е промяна на поведението на участниците вследствие на ситуация на социално взаимодействие в дименсии: податливост, идентификация и присвояване. Първата дименсия той определя като съгласие за взаимно влияние, втората – като идентификация с партньорите, а третата – като овладяване на опит чрез „дидактическо пренасяне“ на знания и умения между членовете на групата. Авторът посочва, че практически при първата дименсия се апробират нови начини на поведение (податливост); при втората е налице виждане на себе си от гледна точка на партньора (идентификация) и при третата – упражняване на овладени модели (присвояване) в ситуации извън аудиторната заетост. (Радев 2007 : 518)

Педагогическата работа в мултикултурна среда изисква интерактивен образователен процес – голямо разнообразие от процедури и средства, които да превърнат обучаващите се от пасивни наблюдатели и консуматори в активни участници при усвояване на знание. Интерактивността означава партньорски взаимоотношения и диалог между различните представители в групата. Използването на интерактивни обучителни образци подпомага преодоляването на бариерите в общуването, стимулира мисленето, генерирането и обменянето на идеи. Всеки участник в образователния процес може да се изяви със собствен принос. Интеракцията изгражда толерантност в общуването и предполага умение да се изслуша, възприеме, обсъди друго виждане или мнение, различно от собственото. Изборът на процедури зависи от темата и спецификата на съответната дисциплина, от състоянието или ситуацията, които е нужно да бъдат предизвикани и преживени, от мотивацията на участниците. Най-често се препоръчват: групов дискусия, обсъждане и представяне на общ (групов) проект, ролева игра, брейнсторминг, оценка на упражнения, дебат и др. Не без значение за сплотяването на представителите на различни етноси и култури са и специалните методи за социално, нравствено и цялостно личностно възпитание, които да доведат до придобиване на социален опит, включващ разбиране на хората, тълкуване на техните постъпки, размисъл за действията на хората, за нормите на поведение и реализацията на поведението в рамките на дадената общност. Социалната педагогика твърди, че в социалното развитие влизат разбирането на чужди гледни точки, емпатийността, тенденциите за създаване на представи за другите, разширяване на кръга от приятели и акцентирание върху конструктивно приятелство, като постепенно се овладяват социални норми на поведение, обличане на собствените действия в социално приемливи форми, проявяване на просоциално поведение, като помощ, сътрудничество, изразяване на съчувствие и др. (Колев, Военкинова 2004: 154). Изследвани са различни видове методи на социално-нравствено възпитание, които могат да бъдат използвани от групата – групов дискусия, междуиндивидуален разговор, аналитичен разговор (диалог); предявяване на индивидуални и групови изисквания, подбуждане, възлагане на ангажименти и задачи, групово вземане на решения и др.

Процесите на глобализация поставят проблема за качеството на педагогическата работа. В бързо променящите се реалности на съвременния свят възниква нова концепция за образование, която дефинира нови образователни цели. Ново е разбирането за педагогическата

работа като фактор на социалната и културната кохезия. Това разбиране произтича от стратегическата цел на Европейския съюз – превръщане в конкурентоспособната и динамична икономика в света, основана на знанието. Качеството на педагогическата работа е измеримо – има социален, педагогически и икономически аспект. Атрибут е на всяка от ключовите характеристики на образователната система – ресурси, функциониране, резултати. В европейските страни този процес се осъществява чрез анализ на данните, полагане на цели и определяне на средства за тяхното постигане. Качеството на педагогическата работа се измерва чрез индикатори – променливи, които характеризират състоянието и развитието на образователната система, като отчитат комплексните условия на нейното функциониране. Наред с това те характеризират системата чрез нейните компоненти – тяхната взаимосвързаност и развитие във времето. Промените в стойностите на показателите дават възможност да се прецени напредъкът на системата спрямо дадени цели, спрямо минали състояния или в сравнение с данни от други институции или страни. Качеството на педагогическата работа е достигане на определени стандарти, като оценяването се извършва чрез различни методи, прилагани в различните форми на оценяване. Измерването и оценяването на качествата може да се извърши посредством: наблюдение, събиране на образци от резултати, оценъчни скали, контролни листове, класиране, самооценяване, тестване, съпоставяне и др.

Индикаторите се използват и в значение на “социални показатели”. В качеството си на материал от социалното наблюдение те отразяват процесите и събитията в обществото, като с това се предоставя възможността за мониторинг и вземане на решения. Те са диагностичен мерител за принадлежността на индивида към установена обществена група, за културния и образователен статус, произход и за етносоциolingвистичната му определеност като цяло. Наред с това социалните индикатори свидетелстват за личностните качества на човека в отношенията лидер/подчинен, независим/зависещ. Тези показатели, от една страна, са продукт на произхода, възпитанието, социализацията и културата, а от друга, са определящи при разпределянето на социалните роли в обществото и в образователното пространство.

На сегашния етап от развитието на висшето образование в глобален аспект се изисква завършилите да могат да общуват на различни езици, да имат усъвършенствани умения за вербална и невербална комуникация. Езиковата компетентност е фундаментална за индивидуалното утвърждаване в демократичните и плуралистични общества. Съхраняването на езиковото разнообразие е решаващо за оцеляването на малцинствените култури. В концепцията за ключовите компетентности за учене през целия живот първите две от тях (комуникация на майчин и на чужд език) са пряко свързани с въпросите на езиковото разнообразие, но не ги отразяват в тяхната пълнота. Както отбелязва Чавдарова-Костова, „като особено важни и значими са открити само две от трите основни измерения на езиковото разнообразие, а именно – майчиния и чуждия език. Сред основните компетентности липсва компетентността за комуникация на официалния език на държавата”, което може да се интерпретира като „сериозен пропуск” от интеркултурна гледна точка, тъй като „официалният език на една държава е този, който изпълнява несъмнена „обединяваща” функция между гражданите ѝ”. (Чавдарова 2012: 197)

Години наред проблемите между етносите не са приоритет в образователната политика. В същото време по отношение на малцинствените групи се прилага едно различно – толериращо ги отношение, което като цяло предизвиква агресивни настроения и негативни нагласи. Като последица – днес резултатите са повече от неприемливи. Нужно е да се премине към ежедневно справяне с педагогическите проблеми, породени от различията, и нетолерантността в

образователната среда. Тенденциите за развитие на педагогическата работа в глобален план подпомагат преодоляването на предразсъдъците, които разделят хората по цвят, етнос и произход. Тенденциите са следните:

– синхронизиране на образователните системи – във всички европейски страни образователните системи би следвало да са в единодействие. Все повече се поставя акцент върху децентрализацията на образованието, чрез засилване на местното самоуправление. Централното държавно управление определя базовото минимално учебно съдържание, а то е задължително. Това не означава, че не може да допълва образователното съдържание, да включва нови учебни предмети и дейности, които са в съответствие с културните традиции и тенденции, специфични за членовете на съответната група, но е наложително и:

- съобразяване с езиковото и етническото разнообразие;
- преценка на съдържанието на учебните и възпитателни;
- плуралистична културна политика – тя изисква утвърждаване на един официален език, като се съхранява майчиния, но все пак се взема предвид националния;
- стимулиране на конкуренцията – отваряне на националните граници с цел обмяна на опит, на инвестиции, на ресурси и ценности;
- оформяне на нов модел за образователни структури – такива, които ще предизвикват социалното;
- целта на възпитанието и образованието – да се осигури възможност за социализиране, адаптиране и реализиране по най-добрия начин в света на другите;
- да се утвърдят като общи ценности – оцеляването, здравето, щастието, приятелството, вниманието, към другия човек, взаимопомощта, свободата, чувство за житейска удовлетвореност, да се разшири индивидуалната педагогическа работа без да се пренебрегват традициите;
- традиционните цели да са придобиване на основни компетенции и умения, даване на знания за начините, с които се обогатява човешката култура.

Основните ценности при педагогическата работа в мултикултурна среда са запазване на мира, човешките права, солидарност, толерантност, сътрудничество, межкултурно разбирателство, мирно решаване на конфликтите, демократично организиране на учебната дейност. От особена важност е в педагогическата работа да се включат дейности, които да доведат до овладяването на трите компонента на интеркултурната комуникативна компетентност:

- познавателен, включващ знанията, които предопределят до голяма степен отношенията и поведението; самопознанието (културната и етническа самоидентификация) и познанията за културните различия;
- отношенчески – умения за преодоляване на стереотипи и предразсъдъци, въздържането от прояви на дискриминация, позитивната нагласа за приемане на различието и постигането на високи равнища на толерантност;
- поведенчески – уменията за работа с хора, принадлежащи към други култури, което се свързва с прилагане на познанията и формиране на готовност за прилагането в практически дейности в хода на интеркултурната комуникация.

Педагогическата работа при формирането на основните интеркултурни компетентности включва разбирането им като система от познания и опит за общуване с културно различни събеседници, умения за проява на културен релативизъм, толерантност и пренос на ценности. (Тоцева 2012: 45) Личността, притежаваща интеркултурни компетенции, знае, че при взаимодействието си с хора от чужди култури е безусловно необходимо да познава техните

специфични възприятия, мислене, чувстване и действия. Подобна компетентност се придобива само в резултат на целенасочени педагогически въздействия в процеса на формирането на личността на обучаемия.

Според Борисова „трябва да се създадат най-благоприятни предпоставки за изява на междуличностните отношения и поведенчески модели, базирани на културната идентификация.” (Борисова 2003: 125) Според авторката е необходимо:

- изграждане на климат на сътрудничество и подкрепа, на доверително отношение и разгръщане на процесите на взаимно опознаване;

- стимулиране на поведенческата изява в условията на различни ситуации, провокиращи личността към търсене на подходящ модел на поведение;

- предлагане на вариативни поведенчески модели и подпомагане на изграждането на критерии (от обучаващите се) за оценка и избор;

- засилване на интереса за самопознаване и саморефлексия чрез използване на конкретни социално-педагогически техники;

- системно формиране на социални умения, създаване на условия за тяхното реализиране и отчитане на културно-специфични поведенчески изяви;

- формиране на умения за културен релативизъм и т.н. (Борисова 2003: 125)

Присъствието на представители на различни етнически, национални, религиозни и социокултурни групи в сферата на висшето образование трансформира университетската образователна среда в мултикултурна, но за да се превърне тя в център на интеркултурна комуникация, са необходими специална педагогически познания и опит в духа на толерантност към различието. За да се усвоят компонентните на интеркултурната компетентност от участниците в педагогическия процес, е необходимо осъществяването на интеркултурно обучение, в което съществена роля има преподавателят. В контекста на комуникативната насоченост на тази компетентност в педагогическата работа се извеждат следните основни компоненти:

- мотивация за позитивно отношение към другата страна в интеркултурното взаимодействие – без стремеж към доминация, но и без отбранителна враждебност, както и без наивна, безкритична толерантност към чуждото културно влияние;

- познания за културата, културната диференциация и интеркултурните взаимодействия; познания за бита, традициите, обичаите, езика, историята и културата на всеки етнос, с чийто представители ще работи; технологична вещина и умения за работа с културно различни обучаеми; осведоменост в областта на етнопсихологията и етнопедagogиката и способност за решаване на конфликти на етнокултурна основа;

- конструктивно участие в интеркултурното взаимодействие; мениджърски умения за създаване на позитивна образователна среда в условията на мултикултурност; умения за обучение и възпитание в духа на толерантността и взаимното уважение към културите; умения за саморефлексия и споделяне на опит в интеркултурната комуникация;

- позитивно отношение към другата култура, гъвкавост в комуникацията; опит да се разбере другия с неговата семейна среда, опит, социални условия на живот; изучаване на общочовешките ценности; възприемане на чувствата и убежденията на събеседника сериозно, взаимно доверие в процеса на педагогическата дейност. (Макариев 1998: 45)

Преподавателят следва да борави умело с технологията и техниките на педагогическата комуникация. Важна роля в педагогическото взаимодействие има стилът на педагогическо общуване. Този стил, според Смирнов, е необходимо да носи индивидуалността на преподавателя и да бъде определяща черта на неговата личност. (Смирнов 1995: 145)

В обобщение – педагогическа комуникация в мултикултурна образователна среда е специфична форма на взаимодействие между субектите на межкултурния диалог на преподавател и студенти. Тя се основава на специалните комуникативни умения на преподавателите, зависи от педагогическите умения и е насочена към образованието, възпитанието и развитието на студентите в мултикултурна образователна среда.

Според Кашлев водещите признаци и инструменти на интерактивното взаимодействие, които се детерминират един друг и се интегрират в единен комплекс от компоненти в педагогическия процес са:

- полилог – “многогласие”, в което се чува гласът на всеки участник;
- диалог – възприемане на участниците като равни партньори;
- мисловна дейност – организиране и провокиране на умствена дейност активност;
- творческо мислене – осъзнато създаване (сътворяване) на ново съдържание;
- междусубектни отношения – участниците са субекти в педагогическия процес, т.е. негови пълноправни участници;
- свобода на избора – възможност за проявяване на собствената воля;
- ситуация на успех – целенасочено създаване на комплекс от външни условия, съдействащи за удовлетворение, радост, проявяване на спектъра на положителни емоции от участниците в педагогическия процес;
- позитивност, оптимистичност на оценяването – отсъствие на отрицателни и противоположни оценки;
- рефлексия – самоанализ, самооценка на участниците. (Кашлев 2004: 37-40)

Прилагането на интерактивните методи на обучение гарантират проявяването на посочените признаци на интерактивно взаимодействие.

По-важните характеристики на интерактивната образователна среда се отнасят до:

- смяна на ролите на „обучаващия” и „обучавания”;
- повишена активност на учещите, в т.ч. и чрез групова/екипна работа;
- функциите на водещия (когато има такъв) като улесняващ и подпомагащ учебната работа;
- интерактивни методи и техники на работа (основаващи се на взаимодействието);
- съчетаване на различни форми на контрол (самоконтрол, групов контрол, индиректен и неавторитарен контрол от страна на обучаващия);
- значителна свобода на избор на учещите по отношение на средствата, мястото, времето и ритъма на учене;
- специфична организация на времето и пространството – смяна на различни дейности в логическа последователност;
- максимално използване на пространството за онагледяване, както и за индивидуална работа, работа в двойки и в групи;
- положителен, подкрепящ и стимулиращ микроклимат (междоличностни взаимоотношения);
- перманентна обратна връзка. (Гюрова и др. 2006: 41-42)

Модерният университет е мултикултурно пространство, в което представителите на различни култури разговарят и общуват помежду си и педагогическият диалог между университетския преподавател и студентите притежава всички основни характеристики на социалната комуникация: взаимодействие между субектите преподавател и студенти, социално-културна същност на процеса и целенасоченост. Структурен компонент на този процес е комуникационният акт, а функционална единица – комуникативната задача.

Педагогическата комуникация в този случай е социална роля на педагогическо взаимодействие, което е насочено към формиране на межкултурни комуникативни умения. Педагогическият диалог със студентите изисква от преподавателя стабилна психо-педагогическа подготовка и достатъчно теоретични познания в областта на етническата психология и етнопедагогиката. (Смирнов 1995: 95)

References:

1. Buzov, Em. Interkulturnoto obrazovanie v multikulturna uchilishtna sreda// Многообразие без граници. Izdatelstvo „Faber”, 2008.
2. Voenkinova, Zh. G. Kolev. Sotsialna pedagogika, Antos, Shumen, 2004.
3. Damyanova, Adr. Konstruktivizmat - novata obrazovatelna paradigma?. V: <https://litenet.bg/publish3/adamianova/konstruktivizmyt.htm>.
4. Daskalova, F. Obrazovaniето v Evropa – s bogati traditsii i inovatsii. – Preduchilishtno vazpitanie, 2007, № 1.
5. Gyurova, V. i dr. Priklyuchenieto ucheben protses. Sofia, 2006.
6. Kashlev, S. S. Interaktivnye metody obuchenia pedagogike. Minsk, 2004.
7. Makariev, P. Dialogat mezhdu kulturite i komunikativnata ratsionalnost. V: sb. Obshtnosti i identichnosti, Sofia, 1998.
8. Radev, P. Pedagogika. S., IK „Hermes”, 2007.
9. Smirnov, S.D. Pedagogika i psihologia vьsshego obrazovania : ot deyatelnosti k lichnosti. M., Pedagogika,1995, s. 204.
10. Totseva, Ya. Pedagogicheski podhod kam interkulturnata komunikatsia. V: Retorika i komunikatsii. 2012, s. 234-244
11. Chavdarova, S. Vazpitanie i obrazovanie v multikulturna sreda. V: Pedagogika. Teoria na vazpitanieto. Izdelstvo “Eks-pres”, Sofia, 2012, s. 43-48.
12. Byram, M. S. Teaching foreign languages for intercultural competence // Kulyturovedcheskie aspekty yazykovogo obrazovania: sbornik nauchnykh trudov / pod red. V. V. Safonovoy. - M.: Evroshkola, 1998. - s. 7-21.
13. Caban, A. R. Development and initial validation of the multicultural competence change scale for psychology trainees: a dissertation in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Doctor of Philosophy / A. R.
14. Endres, Benjamin. Transcending and Attending to Difference in the Multicultural Classroom. // Journal of Philosophy of Education, Vol. 36, No. 2, 2002.
15. Kegan, R., Lahey, Lisa Laskow (2001). How the way we talk can change the way we work: seven languages for transformation. San Francisco: Jossey-Bass. ISBN 978-0787963781. OCLC 44972130.
16. Musolff, Hans-Ulrich. Multiculturalism as a Pedagogical Problem. //European Education, vol. 33, no. 3, Fall, 2001.
17. Scarino, A., Gould-Drakeley, M. Assessing intercultural capability: teacher and researcher perspectives // Paper presented at the 17th AFMLTA Biennial National Languages Conference, Sydney, Australia, 9-12 July, 2009. - p.16.